

perihan mağden “ali ile ramazan” değerlendirmem

gümüşlük okuma grubunun tercihi nedeniyle ikinci kez okuduğum bir roman. ilk okuyuşumda (haziran 2010) şunları yazmışım:

“perihan mağden iyi bir gazeteci, ilkeli ve muhalif bir köşe yazarı, üretken bir insan, aydın. söyledikleri çok kişiye aykırı gelse de, kızdırsa da mutlaka bir gerçekliği yansıtıyor. kendi dilini de yaratmış bir insan. bu dil biraz ‘incitici’. çünkü herşeyi kendi adıyla ve gerçekliğiyle söylüyor. ali ile ramazan da pek çok insanın, hatta aydının, ‘görmemek, duymamak, konuşmamak’ istediği, kısacası ‘bilmez’ görünmeyi yeğlediği bir gerçeği bütün çıplanlığı ve sertliği ile ortaya koyuyor. bilerek acıtıyor mağden. ama en çok canı yananların durumlarında bir değişiklik olmuyor, bunlar yapılıncı. açmaz da burada. tek yararı bazılarımızın biraz daha farklı bakmasını sağlaması. onun da bir ‘fiyat’a kurban gitmeyen bir ‘değer’e karşılık gelmesi gerekiyor. bu ise en zoru. bence herkes okumalı. en çok da mağden’i sevmeyenler ve ona dayanamayanlar.”

bu tespitleri şimdi de aynen yapabilirim.

tabii perihan mağden’in politik arenadaki değişimi ve dönüşümünü de vurgulamak kaydıyla.

edebi açıdan ise, geçen on yılı aşkın zamanda biraz daha bu alana yoğunlaşmış birisi olarak bazı gerçeklerin dile getirmesinden öte unsurlara sahip olması gerektiğini düşünüyorum. bunlardan birisi de bence “entelektüel haz” duygumu... edebiyatın aynı zamanda da haz vermesi, estetik nitelikler taşıması doğasının bir gereği. bir zamanlar daha çok okuduğum “kaba” toplumsal gerçekçi yapıtlarda olan hazla aynı değil bugünkü haz duygum. bir amaca yönelik bir işlevi yerine getirme derdinde olan kurgu metinlerin, o hedefledikleri işlevlerin gerçeklikte karşılık geldiği yerleri ve anlamları gördükçe artık o haz duyulmaz oluyor. kurgusal yapıtlara bu yönden bakınca, tatsız tuzsuz bir yemek kadar haz veriyor böyle bir işlevi hedefleyen yapıtlar. ele aldığı konuya anlatımındaki dikkât çekici yanlara karşın bence ali ile ramazan böyle bir roman. başka bir deyişle önemli şeyler söyleyen ama bunları bir gazete haberi gibi söyleyen bir roman.

bu romanı okuduktan sonra yine daha önce okuduğum bir başka romanını yeniden okudum perihan mağden’in: **“haberci çocuk cinayetleri”**

ilk kez 1991’da yayınlanan bu roman, bir ilk roman olarak da oldukça başarılı ve özgün.

gerçekte yazmaya şiirle başlayan, 28 yaşına kadar da şiir yazmayı sürdüren ve dert edindiği konulara dair yazmanın sadece bu derdin anlaşılması ve benimsenmesinden öte bir biçimi olması gerektiğinin farkında olan bir elden çıkmış bir yapıt bu.

romanı yeniden okuduktan sonra bu romanla ilgili pek fazla tartışmanın yapılmamış olmamı dikkâtimi çekti ve en azından akademik bağlamda bir şeyler yazılmış mı diye araştırdım. çok ilginç bir yazıyla karşılaştım. bu akademik yazı feminist bir bakış açısıyla yazılmıştı ve içinde bence doğru irdelemeler yer alıyordu. roman gerek anlatım özellikleri, gerekse temayı ele alış ve işleyiş biçimi itibarıyla çok farklı. cinsiyeti ve yaşadığı yerin belli olmadığı bir kahraman var. bir müzik okulundan müzik dışındaki davranışlar nedeniyle kovuluyor ve yalnız yaşayan varlıklı annesinin yanına dönüyor. burada önce bir kâğıt fabrikasında çalışıyor, oradaki yaşam onu memnun etmiyor ve çalışmaktan vazgeçiyor. sonrasında da yaşadığı bu kentte özel ulak olarak çalışan ve **özel yetiştirilmiş**, adına “haberci çocuk” denilen çocukların birer birer ölmesi üzerine amatör bir dedektif olarak bu cinayetleri çözmeye çalışıyor. bu sırada da bu süreçle ilgili bazı kişilerle tanışıp görüşüyor. ilk bakışta

bir polisiye cinayet romanı gibi okunabilen bu yapıt aslında bir polisiye roman değil, onunla dalga geçen bir alegorik yapıt. içinde hem birey, hem toplum, hem de bu zamanın kimi başat unsurlarının eleştirisinin yapıldığını görüyoruz. üstelik de bu kurgu metin ve özellikle de romanın pek çok önemli unsurunu yerli yerinde ve etkin kullanarak, dahası büyük bir özenle yapılmış olması.

romanı bitirdiğimde, ilk olarak aklıma **neşe yaşın**'ın “*üzgün kızların gizli tarihi*” (2002) adlı romanı geldi. bu romanda neşe yaşın kıbrıs'ta yaşanan savaş sırasında ve sonrasında olan bazı olaylar ve insanların ilişkileri ve geçmişlerine dair bir kaç hikâyeyi farklı düzlemlerde ve farklı bir dille ele alıyordu. bu romanda da savaş üzerinden sorgulanan ölümler söz konusuydu. kahramanın yolculuğu ve çok katmanlılık açısından akla gelen benzerlikler dikkâtimi çekti. benzerliğin ikinci, belki de daha önemli yanı bir kadın işi, kadın yazısı ve kadın sesi anlamında feminist yanların gözlenebildiği bir metin olmaları. dediğim gibi ikisinin de şair geçmişi hem duyarlılığı hem de anlatımdaki şiiri bilmekten ve yazmaktan kaynaklanan bazı özellikleri gündeme getirmesiydi. farklı yanı ise bu romanda asıl kahramanın açıkça cinsiyeti tanımlanmasa da “erkek” olduğuna dair bir algının oluşması, yaşın'a ise ince, naif bir kadın olmasıydı. dolayısıyla kahramanın edim ve eylemlerine bakarak feminist bir boyut bulmak söz konusu değil. hattâ romanda çizilen tek kadın karakter, alabildiğince eril bakışlar çerçevesinde konumlandırılmış, ama yine de o kadının seçimleri, söz ve davranışları ve özellikle de bir “anne” olarak verdiği mücadele bakımından oldukça önemli yanları var. keza bazı ayrıntıların iyi oturtulmuş olması da önemli. asıl kahramanın dilinin nötr bir dil olması, o günlerde pek de gündeme getirilmeyen. “queer” yani akışkan bir kimliği akla getiriyor. seçilen konu ise dediğim gibi içinde yaşanan sistemi ve toplumsal yapıyı sorgular nitelikte ve bir ölçüde de distopik yanları olan bir eleştiri olarak okunabilir bir yapıt.

doğrusu söz konusu roman, bu yönleri itibarıyla de **jeanette winterson**'un kimi yapıtlarına, hattâ **margaret atwood**'un da özellikle “*kör suikastçi*”sinw (2000, türkçe: 2017) benzeyen yanları olduğu söylenebilir. bu yapıtını edebiyat dünyasının özellikle de feminist okuma yapanların gözünden kaçmış olması biraz şaşılacak bir durum. ama asıl kıyaslamak istediğim nokta “ali ile ramazan”ın bu romandaki unsurların pek çoğundan yoksun olması. kaldığı ikisinin arasında dört başka roman ve yaklaşık 20 yıl var. dahası dert edindiği konuları tüm boyutlarıyla gündeme getirebildiği bir “köşe yazarı” geçmişi.

romanda anlatılan gerçek olay 1992' yaşanmış ve medyada manşetlere çıkmış. 18 yıl boyunca bunun derdiyle yaşamış bir yazarın, bu konuyu bir tefrika formatına getirilmiş dizi haber tarzıyla kaleme alması tabii ki biraz şaşırtıcı. bir yetiştirme yurdunda başlayan roman bir apartmanın altıncı katında işlenen bir cinayetin arkasından bir telefon kablosunun ucunda bitiyor.

yetiştirme yurdu ve iki “oğlan” çocuğun başından geçenlerin anlatılması daha sonra okuduğum **ayşegül devecioğlu**'nun “*güzel ölümün öyküsü*” (2019) romanıyla kıyaslamama da yol açtı. dil ve anlatım özellikleri bakımından aralarında çok büyük farklar var. aradan geçen zamanda böyle çok sayıda romanın yazılmış olduğunu ve okuduğumu da belirtmem gerek tabii ki.

yazar 2015'te verdiği bir [söyleşi](#) de (*) romana dair şunları söylüyor:

“evet, tamam ama ramazan benim. ramazan sonuç olarak pis bir katil; bakarsan masum bir adamı evinde öldürdü. ama onu gerekçelendirme ihtiyacı hissettim çünkü ramazan'ı aşırı sevdim. zaten ali ile ramazan'ı bu kadar sevmesem kitaplarını yazmam. ama reaksiyoner bir cinayet işlettim ramazan'a, haklısın. çok daha psikolojik romanlar yazdığım için ve kendi içimden faydalandığım için soğukkanlı bir seri katil romanı yazacak hâlim de yok... ben göz kararma anlarımı çok kontrol etmesi gereken bir insanım. ben cinayet işleyebilecek bir insan olduğumu düşünüyorum. ve içimdeki o insana işletiyorum zaten kitaplarımdaki cinayetleri.”

(*) <https://t24.com.tr/k24/yazi/romanla-aramda-kotu-bir-kan-var,369>

burada amacının ve derdinin ne olduğunu çok net olarak ortaya koyuyor ve hedefini net biçimde çiziyor. kuşkusuz yazım ve anlatım özellikleri de buna denk ve uyuyor. sadece olguya dikkât etmemiz ve onun yönlendirdiği noktaya bakmamız isteniyor. o yüzden çok yalın, doğrudan, günlük, sıradan, derinlemesine düşünmeyi gerektirmeyen, sokak ağzıyla ve bir gazete haberinde görebileceğimiz biçimde anlatılıyor.

romana dair başka eleştirmenler de bu basitlik ve doğrudanlığa dikkât çekiyor, hattâ biraz savruk bir dille kaleme aldığını vurguluyorlar. onlardan birisi de **asuman kafaoglu-büke** ve yazdığı bir değerlendirme [yazısında](#) (*) yapıta dair farklı bir saptamada bulunuyor:

“20. yüzyıl ortalarına dek gelen, ı ışık almayan şatolarda kilitlenmiş kapılar ardında yatan gizemli öyküler günümüzde farklı mekanlarda varlığını sürdürüyor. çağdaş gotik olarak adlandırabileceğimiz bu yeni tür, mekan olarak yetimhanelerin, karanlık arka sokakların, ıslah evlerinin, yatakhanelerin soğuk ve pis ortamlarını kullanırken, korunmasız küçük çocukları da öykülerin öznesi yapıyor. son yıllarda özellikle çocukların cinsel istismara uğradığı ve işkence gördüğü çok sayıda roman yazıldı. perihan mağden tinerci çocuk fahişeler kaynayan istanbul sokaklarını katıyor gotik mekanlara.”

buradaki çağdaş gotik nitelendirmesi sanırım, bu romandan daha çok haberci çocuk cinayetleri romanına daha çok yakışırdı. büyük kentin yoksul kesiminin yaşadığı yer ve ortamların bu tür nitelendirme yerine insana aykırı ve yakışmayan yerler olduğunun doğrudan dile getirilmesi daha doğru olurdu. oysa mağden bunlara dair tasvir, betimleme ve ayrıntıları romanından bilinçli bir şekilde dışlayarak, asıl odaklanılan noktaya bakılmasını yeğlediğini açıkça vurguluyor.

romanda ele alınan **“eşcinsellik / homoseksüellik”** konusu da aslında üzerinde tartışılması gereken yarlardan birisi. burada “çocuk” ramazan’la, askerlik yaptıktan sonra oluşan “büyük” ramazan arasında, keza, ali ile ramazan arasında da, müdür ve ramazan ilişkisiyle erkek fahişelik yapan ramazan arasında belirgin bazı farklılıklar var. buradaki belirsizlikler bir ölçüde diğer romanda söz ettiğim “queer” algıya yaklaşıp da çok açık ve net değil. bu yüzden sabit fikir dergisinde romana dair bir [değerlendirme](#) (**) yazan gizem çiçek’in söylediği şu sözler bu belirsizliği vurguluyor:

*“perihan mağden, romanı ‘aşkın cinsiyeti olmaz’ önermesiyle değil; ‘eşcinsel aşk temizdir’ önermesiyle yazdığından ve önceki romanlarında anlattığı kadınlarınkine olduğu kadar eş cinsel erkeklerin de hayatına hakim olduğunu gösterme çabasına girdiğinden; her yönüyle insanın içini acıtan bu hikaye zaman zaman **homofobi ile homofili arasına sıkışıp kalmış**. bu yüzden ali, ramazan ve müdür bey dışındaki diğer sayılı karakterler -özellikle kadınlar- silik birer silüet olarak bırakılmış. hikâyenin bu homoseksist sıkışmadan kurtulup trajikliğini özgürce yaşayabildiği yerlerde gündelik hayatın en alt katmanındakilerin hali sarsıcı bir dille aktarılmış.”*

gerçi bu konuda kaos/gl dergisinde kaleme alına bir [yazıda](#) (***) burada getirilen eleştirilere hemen hiç değinilmiyor ve yapıttan sitayişle söz ediliyor:

“perihan mağden’in kalemi, yazarının yüreğini ve ruhunu cesurca açmış bu romanda; ali ile ramazan’ın aşkı, cesur bir tarihin yazımı içinde, belleği içinde bu roman sayesinde hep yaşayacaktır bence.”

tüm bu düşüncelerle bu yapıtın bence yine de türk edebiyatı çerçevesinde işlediği konu itibariyle bir yeri olduğunu teslim etmeliyim. yeniden okumak ve başka yapıtlarla birlikte değerlendirmek önemliydi.

(*) <http://edebiyatelestiri.blogspot.com/2010/03/perihan-magden-ali-ile-ramazan.html>

(**) <http://www.sabitfikir.com/elestiri/ali-ile-ramazan-steril-hayatlarimizi-rahatsiz-eden-bir-ucuncu-sayfa-hikayesi>

(***) <https://kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/ali-ile-ramazanrsquo>